

PRZEWODNIK PO ĆWICZENIACH DUCHOWYCH

Michael Ivens SJ

Przekład
Grażyna Piłkowska

Wydawnictwo WAM ■ Księża Jezuici

Kraków 2013

WSTĘP

O przygotowaniu do dawania Ćwiczeń duchowych w mniejszym stopniu decyduje wiedza książkowa, w większym natomiast takie cechy, jak empatia, intuicja, wnikliwość i szeroko pojęta ludzka mądrość. Nie oznacza to jednak, że można pomniejszać wartość wiedzy o Ćwiczeniach. Aby poprowadzić inną osobę przez Ćwiczenia św. Ignacego, potrzebna jest także dobra znajomość samych Ćwiczeń, nawet w przypadku kierownika hojnie obdarowanego wyżej wspomnianymi darami, które wydają się bardziej osobiste, ale są podstawowymi.

Wiedza, której wymaga się od kierownika Ćwiczeń, to oczywiście przede wszystkim znajomość ich książeczeki. Kierownik powinien starannie studiować książeczkę Ćwiczeń, jak mówi Dyrektorium z 1599 roku, „nieustannie ją wertować, zwłaszcza Annotacje i Reguły (...) i rozważać każdą rzecz – a niemal każde słowo – z uwagą”¹. Cztery wieki później, pomimo zmiany warunków i różnic w sposobie myślenia, które dzielą współczesnego kierownika duchowego od epoki św. Ignacego, te napomnienia zachowują swą doniosłość. Znajomość Ćwiczeń to coś więcej niż literalne zorientowanie się w tekście. Sam tekst nie dostarcza – i nigdy tego nie czynił – wszystkich wskazówek, które mogłyby pomóc dającemu w przedstawieniu i adaptacji Ćwiczeń do konkretnej sytuacji. Nawet w szesnastym wieku tekst był czasem niejasny, a do problemów z jego interpretacją należy dodać trudności wynikające z braku obeznania z jego językiem i rzeczywiste lub pozorne zmiany kulturowe. Dlatego Ćwiczenia należy interpretować zgodnie z objaśniającą je żywą tradycją, i stąd wypływa znaczenie szesnastowiecznych dyrektorów oraz dzisiejszych

---

¹ *Monumenta Historica Societatis Iesu*, t. 76, D. 43 – *Directorium definitive approbatum*, s. 559, 601 (przekład własny z jęz. angielskiego – przyp. tłum.).

opracowań naukowych i popularyzatorskich. Współczesny kierownik z pewnością nie musi być ekspertem akademickim w dziedzinie Ćwiczeń, ale musi znać tę książeczkę i posiadać wiedzę zaczerpniętą z wczesnych źródeł (bezpośrednio lub pośrednio), z intuicji oraz odkryć współczesnej literatury ignacjańskiej.

Celem obecnego komentarza jest zapewnienie pomocy każdemu kierownikowi duchowemu w uzyskaniu tego rodzaju wiedzy. Chociaż nieco miejsca poświęcono w nim na praktyczne kwestie dotyczące zastosowania i prezentacji materiału Ćwiczeń, to jednak zasadnicza uwaga skierowana jest na to, by pomóc kierownikowi w wyjaśnieniu znaczenia samego tekstu i w pewnym uchwyceniu sensu jego doktryny duchowej.

Materiał źródłowy wykorzystany w komentarzu

Duża część materiału wykorzystanego w komentarzu pochodzi ze współczesnych książek i artykułów. Chociaż pewne pozycje są trudno dostępne dla przeciętnego kierownika duchowego, to jednak starałem się wybierać głównie spośród prac napisanych po angielsku lub dostępnych w angielskim tłumaczeniu, które prawdopodobnie będzie można znaleźć w bibliotece czy sklepiku jezuickiego domu rekolekcyjnego albo centrum duchowości². Ze względu na bogactwo dostępnego materiału każdy wybór z konieczności musi być ograniczony, a dokonany w tej pracy nie oznacza, że autorzy czy dzieła tutaj pominięte mają mniejsze znaczenie od tych, które zostały w nim uwzględnione.

Wśród źródeł o pierwszorzędym znaczeniu dwa szczególnie zasługują na słowo wprowadzenia: same teksty Ćwiczeń i szesnastowieczne dyrektoria. Jeśli chodzi o Ćwiczenia, to kierownik duchowy musi mieć świadomość, że tradycja nie przekazała jednego ich tekstu, ale trzy oficjalne wersje³: tak zwany Autograf i dwie wersje ła-

---

² W Wielkiej Brytanii takimi centrami są Loyola Hall w Prescot (Anglia) i St Beuno's w St Asaph (Walia).

³ Istnieją także inne wersje Ćwiczeń, kompletne lub fragmentaryczne, z czasów Ignacego, a zwłaszcza: (1) tekst zapisany przez Anglika Johna Helyara, który od-

cińskie (*Versio Prima* i Wulgata). Autograf jest hiszpańskim tekstem poprawionym przez Ignacego; na nim opiera się niniejszy przekład. Z dwóch wersji łacińskich *Versio Prima* jest właściwie dosłownym tłumaczeniem, dokonanym prawdopodobnie przez samego Ignacego, podczas gdy Wulgata jest przekładem tekstu Autografu na bardziej klasyczną łacinę, sporządzonym przez pewnego jezuitę rodem z Francji. Sam Ignacy posługiwał się wszystkimi trzema tekstami, a zarówno Wulgata, jak i *Versio Prima* zostały zaaprobowane przez Pawła III w 1548 roku. Obydwa przekłady należy zatem określić jako teksty „autorytatywne” i dlatego doprecyzowania, a nawet znaczące przesunięcia akcentów czy tonu, jakie znajdujemy w wersjach łacińskich, można uważać za przejawy myśli samego Ignacego. Główne różnice między tymi trzema tekstami zostały wspomniane w komentarzu.

Termin „dyrektorium” odnosi się do szeregu dokumentów o charakterze praktycznym i interpretacyjnym⁴, rozpoczynających się od pięciu pism pochodzących od samego Ignacego, a mających punkt kulminacyjny w Dyrektorium z 1599 roku, zwanym „Dyrektorium oficjalnym”, autoryzowanym i zatwierdzonym przez Klaudiusza Aquavivę, generała zakonu jezuitów. To ostatnie nadal jest użytecznym źródłem ogólnym, lecz jego użytkownicy powinni wiedzieć, że zawiera ono myśli (a także przyczyniło się do utrwalenia takich zapatrywań), które poważnie zniekształcają poglądy samego Ignacego, szczególnie w odniesieniu do kontemplacyjnego wymiaru Ćwiczeń. Dyrektorium z 1599 roku jest dostępne po angielsku od wielu lat⁵, ale

---

prawił Ćwiczenia w Paryżu, prawdopodobnie pod kierunkiem Piotra Fabera w roku 1535 lub około tego roku; (2) tekst pozostawiony przez Fabera u Kartuzów w Kolonii (1543–1544); oraz (3) tekst przypisywany Jeanowi Codure (1539–1541). Zob. MHSI, t. 100, s. 418–590.

⁴ Dyrektorium te są zebrane w tomie: *Directoria exercitiorum spiritualium (1540–1599)*, seria: *Monumenta Historica Societatis Iesu* (MHSI), t. 76, Rzym 1955, do którego wielokrotnie odwołuje się autor. W przypisach do polskiego wydania opuszczono równoległe powołania się na ich tłumaczenia angielskie (przyp. tłum.).

⁵ W. H. Longridge, *The Spiritual Exercises of St. Ignatius of Loyola, with Commentary and Directory*, Londyn 1919. Także: *Directory of the Spiritual Exercises of St. Ignatius (Authorized translation)*, Manresa Press, Londyn 1925.

dopiero od 1996 roku, to jest od publikacji całej serii⁶, angielski czytelnik może się cieszyć dostępem do poprzedzających je dwudziestu dziewięciu dokumentów z ich bogactwem świadectw odnoszących się do wczesnej historii Ćwiczeń. Wszystkie cytaty z dyrektoriiów w niniejszym komentarzu pochodzą z tego przekładu⁷.

Innym przekładem tekstów o pierwszorzędym znaczeniu, często cytowanym w komentarzu, jest książka z serii *Penguin Classic*⁸: obejmuje ona Autobiografię (albo *Reminiscences*), Dziennik duchowy, wybór listów i Ćwiczenia duchowe. Obecny przekład Ćwiczeń korzysta z tego wydania, a główne odstępstwa od niego zostały poczynione dla osiągnięcia celów komentarza⁹. Oprócz listów zawartych w tym woluminie dostępne są też inne, opublikowane w tomie z serii *Inigo Texts*¹⁰ w przekładzie Williama J. Younga¹¹.

Oryginały wszystkich pierwotnych materiałów źródłowych, do których odwołuje się komentarz, są wydane w serii MHSI, przy czym głównymi cytowanymi woluminami są tom 100 (*Exercitia Spiritualia*), tom 76 (*Directoria*) i 12-tomowy cykl listów Ignacego (*Epistolae et Instructiones*). Inne tomy z serii *Monumenta Historica*

---

⁶ Palmer, Martin E., *On Giving the Spiritual Exercises: The Early Jesuit Manuscript Directories and the Official Directory of 1599*, The Institute of Jesuit Sources, St Louis 1996.

⁷ Dotyczy to wydania angielskiego. Polski przekład jedynie czterech dyrektoriiów pochodzących od św. Ignacego można znaleźć w: Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, WAM, Kraków 1968. Stamtąd też została zaczerpnięta część cytatów, pozostałe cytaty z dyrektoriiów stanowią tłumaczenie własne z jęz. angielskiego. W przypisach do polskiego wydania opuszczono powołania na angielskie tłumaczenia tych tekstów, odwołując się jedynie do wydania źródłowego (MHSI 76) (przyp. tłum.).

⁸ *Saint Ignatius of Loyola: Personal Writings*, wydane przez Josepha A. Munitiza i Philipa Endeana, Penguin Books, Londyn 1996.

⁹ Podobnie jak wcześniej, dotyczy to wydania angielskiego. W przekładzie na język polski wykorzystano cytaty z Dziennika duchowego i niektórych listów św. Ignacego opublikowanych w: Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 1, WAM, Kraków 1968. Cytaty z Autobiografii św. Ignacego podane są natomiast za: Ignacy Loyola, *Opowieść pielgrzyma. Autobiografia*, WAM, Kraków 2002. W przypisach do polskiego wydania opuszczono powołania na angielskie tłumaczenia tych tekstów (przyp. tłum.).

¹⁰ *Inigo: Letters Personal and Spiritual* (Inigo Texts Series: 3), wyd. Joseph A. Munitiz, Hurstpierpoint 1995.

¹¹ Szczegóły podano w Bibliografii.

Societatis Iesu będą przywoływane w miarę potrzeby, gdy tekst nie jest dostępny w przekładzie angielskim.

W komentarzu przyjęto układ, w którym najpierw podane jest wprowadzenie do każdej z kolejnych części Ćwiczeń, a potem komentarz do poszczególnych słów lub fraz w ich tekście, które zostały wyróżnione *kursywą*. Numery tekstu Ćwiczeń i odwołania do nich są podane w nawiasach kwadratowych. W nawiasach kwadratowych umieszczono również słowa, których nie ma w tekście, lecz które precyzują jego znaczenie.

Jako kontynuację obecnego komentarza mam nadzieję wydać w niedalekiej przyszłości *Słownik Ćwiczeń*, w którym Ćwiczenia będą omawiane nie według ich części, ale według ważniejszych słów. Słowa te można będzie rozważyć w kontekście słownika szerzej niż na to pozwala układ komentarza z jego ograniczeniami.